

İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, II, 494-495; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'ü's-şürûh ve'l-havâşi*, Ebûzabî 1425/2004, I, 95-96, 173, 233, 251, 425; II, 828, 833, 904, 913, 945, 1147, 1206, 1260, 1267, 1380; III, 1203, 1838-1839, 1887-1888, 1899, 1999.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

SÜCÜDÎ ÇELEBİ

(ö. X./XVI. yüzyıl)

Yavuz Sultan Selim dönemi
olaylarını konu alan
Selîmnâme'nin yazarı,
Osmanlı müellifi
(bk. SELÎMNÂME).

SÜDÂSİYÂT

(السداسيات)

Bir hadisi kitabına alan müelliften
Hz. Peygamber'e varıncaya kadar
senedinde altı râvi bulunan
hadisler için kullanılan terim
(bk. İSNAD).

SÜDDÎ

(السدي)

Ebû Muhammed İsmâil
b. Abdîrahmân b. Ebî Kerîme el-A'ver
es-Süddî el-Kebîr el-Kûfî
(ö. 127/745)

Müfessir tâbîi.

Hicaz'da doğdu ve Kûfe'de yaşadı. Gör-
düğü ve rivayette bulunduğu sahâbîler dik-
kate alındığında 49 (669) yılından önce doğ-
duğu söylenebilir. Babasının aslen İsfah-
an'ın ileri gelenlerinden olduğu zikredil-
miştir (Ebû Nuaym, I, 247). Kûfe'deki bü-
yük mescidin kapısındaki gölgelikte otu-
rarak baş örtüsü sattığı ve tefsir dersleri
verdiği için Süddî nisbesiyle meşhur olmuştur.
Kureyşli Zeyneb bint Kays b. Mahreme'nin
âzatlısı olduğundan Kureşî nisbe-
siyle de anılır. Süddî'nin torunu olan (A'yâ-
nû's-Şî'a, III, 379) ve Süddî es-Sagîr laka-
bıyla anılan Muhammed b. Mervân hadis
tenkitçileri tarafından kezzâb olarak nite-
lendirilmiş ve hadislerinin terkedilmesi ko-
nusunda görüş birliğine varılmıştır (İbn
Ebû Hâtim, VIII, 86).

Süddî sahâbe neslinden Abdullah b.
Ömer, Hz. Hasan, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd
el-Hudrî ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı gördü;
Enes b. Mâlik'ten hadis dinledi. Bazı kay-
naklarda onun Abdullah b. Abbas'tan da
rivayette bulunduğu kaydedilmekteyse de

(İbn Hacer, I, 199) İbn Abbas'tan yaptığı
rivayetler daha çok Ebû Mâlik ve Ebû Sâ-
lih kanalıyla. Tâbiînden Mürre et-Tayyib
el-Hemdânî, Yahyâ b. Abbâd, Ebû Sâlih Bâ-
zân, Sa'd b. Ubeyde, Ebû Abdurrahman
es-Sülemî, Atâ b. Ebû Rebâh ve İkrime el-
Berberî gibi kişilerden hadis rivayet etti.
Kendisinden Esbât b. Nasr el-Hemdânî,
Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc, İsrâil b.
Yûnus es-Sebîî, Zâide b. Kudâme ve Ebû
Bekir b. Ayyâş gibi âlimler rivayette bulun-
du. Kûfeliler içinde tefsire dair en çok ri-
vayeti ve birikimi bulunan ve tâbiîn neslin-
nin küçüklerinden (dördüncü tabakasından)
olan Süddî 127 (745) yılı sonlarında veya
128'in başlarında vefat etti. Hadis otorite-
leri Süddî hakkında sikadan leyyin ve za-
yıfa kadar çeşitli sıfatlar kullanmış, Ebû İshak
el-Cûzcânî kendisini kezzâb diye zik-
retmiştir (bu iddianın tenkidi için bk. M.
Atâ Yûsuf, s. 27). Ancak Buhârî ve Ahmed
b. Hanbel'in onu sika olarak görmesi, Süf-
yân es-Sevrî ve Şu'be b. Haccâc gibi oto-
ritelerin kendisinden rivayette bulunması,
Buhârî dışındaki muteber hadis kaynakla-
rında rivayetlerine yer verilmesi karşısında
Süddî'nin güvenilirliği konusunda bir prob-
lemin bulunmadığını düşünmek mümkündür.

Süddî birkaç meseleden dolayı eleştiril-
miş olup bunlardan biri onun Şî'a'ya mey-
lettiği iddiasıdır. Hüseyin b. Vâkid el-Mer-
vezî tefsirle ilgili bazı meseleleri sormak
için Süddî'nin yanına gittiğini, cevaplarını
alıp ayrılacağı sırada onun Hz. Ebû Bekir
ile Ömer için kötü sözler söylediğini iddia
etmiştir (Ebû İshak el-Cûzcânî, s. 54). Şîa
kaynaklarında da onun Şîi olduğu belirtil-
mektedir (A'yânü's-Şî'a, III, 379-380). Di-
ğer bazı kaynaklarda da Şî'a'ya meylet-
mekle itham edildiği söylenmekle birlikte
bunu doğrulayan bilgilere yer verilmemiştir
(Zehebî, I, 236). Süddî'nin tefsire dair
rivayetlerini derleyen Muhammed Atâ Yû-
suf, bu rivayetler üzerinde o sırada mev-
cut itikadî ve siyasî yönelişlerin etkisinin
bulunup bulunmadığını incelediğini, fakat
böyle bir tesirin varlığını gösteren bir un-
sura rastlamadığını belirtmekte, mütekad-
dimin hadisçileri tarafından Şîiliğinden hiç
söz edilmezken müteahhirinin delil zikret-
meksizin bu iddiayı dile getirmekle yetin-
diklerini söylemektedir (*Tefsîrû's-Süddî el-
Kebîr*, s. 44).

Onun eleştirildiği noktalardan biri de
tefsir rivayetlerini kıssahan geleneğine uy-
gun biçimde aktarmasıdır. Kûfe Mescidi'-
nin kapısının eşiğinde etrafında toplanan-
lara İsrâiliyat türü rivayetleri içeren ders-
ler vermesi bazı âlimlerin tepkisine sebep

olmuştur. İbrâhim en-Nehaî, Süddî'nin der-
sini dinledikten sonra onun halkın zevkine
uygun tarzda tefsir yaptığını ileri sürmüş-
tür (İbn Ebû Hâtim, II, 184). Şa'bî'nin de
Süddî'nin tefsir dersi verdiğini görünce
kendisine ağır sözler sarfetmesi (Taberî,
I, 92) ve ona Kur'an ilminden bir pay ve-
rildiğini söyleyene ona Kur'an cehaletinden
bir pay verildiği şeklinde cevap vermesi de
(Ahmed b. Hanbel, I, 374) Süddî'nin İsrâ-
iliyat türü rivayetleri aktarmasıyla ilgili ol-
malıdır. Kendisini sika olarak kabul eden
Ahmed b. Hanbel bu rivayeti bir değer-
lendirme yapmadan aktarırken onun bi-
yografisinde aynı rivayeti kaydetmeyen Bu-
hârî, İbn Ebû Hâlid'in, "Süddî Kur'an konu-
sunda Şa'bî'den daha bilgilidir" ve Yahyâ
b. Saîd'in, "Süddî'nin sadece hayırla anıl-
dığını duydum, hiç kimse onu terketme-
miştir" şeklindeki sözlerine yer vermiştir.

Bunlardan başka Süddî, tefsirde Ehl-i
kitap'tan en çok rivayette bulunmasının
yanı sıra münker rivayetleri aktaran ve bu
konuda en gevşek davranan kimse olarak
gösterilmektedir (Muhammed b. Abdullah
b. Ali el-Hudayrî, I, 305). Rivayetlerinin in-
celenmesinden, bunların İsrâiliyat'ın sade-
ce câiz olan ya da hakkında sükût edilen-
leri değil aktarılması câiz görülmeyenleri
de kapsadığı anlaşılmaktadır. Hz. Dâvûd
ve Süleyman hakkında peygamberlerin is-
met sıfatıyla bağdaşmayacak bazı rivayet-
leri buna örnek gösterilebilir (M. Atâ Yû-
suf, s. 86-88). İbn Kesîr'in, Süddî aracılı-
ğı ile gelen bazı İsrâiliyat rivayetlerinin
müdreç veya diğer din mensuplarının ki-
taplarından aktarılmış olması ihtimalin-
den söz etmesi de bu örneklerle ilgili ol-
malıdır (*Tefsîrû'l-Kur'ân*, I, 110).

Süddî'nin âyetlerin nüzü'l sebeplerine
dair rivayetleri önemli olup bunların sayı-
sının 100'den fazla olduğu bilinmektedir
(M. Atâ Yûsuf, s. 66). Muayyen bir kıraati
olduğuna dair bilgi bulunmamakla bir-
likte çeşitli tefsirlerde farklı okuyuşlarına
yer verilenler içinde onun adının da zikre-
ildiği bazı örneklerle karşılaşılabilir
(a.g.e., s. 69-74). Süddî'nin tefsir rivayet-
leri arasında neshe dair olanlar da önem-
li bir yer tutar. Ancak muhkem oldukları
açıkça bilinen bazı âyetlerin mensuh oldu-
ğunu iddia etmesi (meselâ Âl-i İmrân
sûresinin 102. âyetinin Tegâbün sûresinin
16. âyetiyle neshedildiğini ileri sürmesi)
ve haberlerle ilgili bazı âyetlerde de nesih
iddiasında bulunması sebebiyle (meselâ
Bakara sûresinin 284. âyetinin aynı sûre-
nin 286. âyeti tarafından neshedildiğini
söylemesi) eleştirilmiştir (İbnü'l-Cev-zî, s.
76, 102-103, 116).

İbnü'n-Nedîm, Süddî'nin *Tefsîrû's-Süddî* adlı bir eseri olduğunu belirtmiştir; ancak kitabın günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir. Ebû Ya'lâ el-Halîlî de Süddî'nin tefsirinin talebesi Esbât b. Nasr tarafından rivayet edildiğini söylemiş ve bu tefsirin en faziletli tefsirlerden biri olduğunu ileri sürmüştür. Muhammed Atâ Yûsuf, Süddî'ye nisbet edilen ve altı ayrı rivayet tefsirinde yer alan rivayetleri bir araya getirerek neşretmiştir (bk. bibl.). Süddî'nin bunun dışında *Kitâbü'n-Nâsih ve'l-mensûh* ile (İbnü'l-Cevzî, s. 102) *el-Meğâzî ve's-siyer* (İbn Tağrîberdî, I, 308) adlı eserleri kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 441, 497; Ahmed b. Hanbel, *el-İlâle* (Koçyiğit), I, 70, 144, 151, 238, 374, 380, 409, 421; II, 38, 41, 67, 144; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 361; Ebû İshak el-Cûcânî, *Ahvâlü'r-ricâl* (nşr. Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî), Beyrut 1405/1985, s. 54; Taberî, *Câmî'u'l-be-yân* (Şâkir), I, 92, 157; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 184; VIII, 86; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 33; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Zikru aḥbâri İsbahân* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1410/1990, I, 247-249; Ebû Ya'lâ el-Halîlî, *el-İrşâd fi ma'rifeti 'ulemâ'i'l-hadîs* (nşr. M. Saîd b. Ömer İdrîs), Riyad 1409/1989, I, 397-398; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Nâsihu'l-Kur'ân ve mensûhuḥ* (nşr. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî), Dimaşk-Beyrut 1411/1990, s. 76, 102-103, 116; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, II, 346-348; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, III, 134-137; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 236; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, I, 109-110; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 199, 313-314; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, I, 308; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, I, 109; A'yanü's-Şî'a, III, 379-380; M. Atâ Yûsuf, *Tefsîrû's-Süddî el-Kebrî*, Mansûre 1414/1993, tür.yer.; Muhammed b. Abdullah b. Ali el-Hudayrî, *Tefsîrû't-tâbi'in: 'Arz ve dirâse muḳârene*, Riyad 1420/1999, I, 305.

İSMAİL CERRAHOĞLU

SÜDEYF b. MEYMÛN

(سديف بن ميمون)

Südeyf (b. İsmâil) b. Mehrân
b. Meymûn el-Mekkî
(ö. 146/763)

Arap şairi.

Halife olmadan önce Mansûr'la arkadaşlığından söz edildiğine göre I. (VII.) yüzyılın sonu ile II. yüzyılın başlarında Mekke'de dünyaya gelmiş olmalıdır. Bu sebeple onun Emevîler devrinin son zamanlarında doğduğuna dair bilgiler isabetli görünmemektedir. Südeyf "gece karanlılığı" demek olan *sedefin* küçültme ismi olup siyah renginden dolayı bu isimle anıldığı kaydedilir. Kaynaklarda, kocası Ebû Leheb ailesinden olan Huzâa kabilesine mensup bir kadının

âzatlısı (mevlâ) olması sebebiyle Huzâa'nın âzatlısı, Lehebîler'in veya Hâşimoğullarının mevlâsı gibi mensubiyetlerle de anılır.

Gençliğinden beri Hâşimîler'in safında yer alan Südeyf, Emevîler zamanında da bu eğilimini açıkça ortaya koydu. Emevî taraftarlığını savunan bir gruba karşı Hâşimî ve Tâlibî taraftarlığını savunan ve Südeyfiyye adı verilen akımın öncüsü oldu. Abbâsîler iktidara gelince tahrikkâr şiir ve hitabeleriyle çok sayıda Emevî'nin katledilmesine yol açtı. Halife Mansûr'un amcası ile Vali Abdullah b. Ali'nin Suriye'de, onun kardeşi olan vali ve Seffâh'ın amcası Dâvûd b. Ali'nin Hicaz bölgesinde icra ettiği Emevî katlinden kurtulanlar Irak'a kaçtı. Bunlar, bir araya gelip aralarında Süleyman b. Hişâm b. Abdülmelik ile iki oğlu olduğu halde Seffâh'tan merhamet dilemek üzere huzuruna çıktılar. Bunu haber alan Südeyf de Mekke'den Hîre'ye giderek Seffâh'ın huzuruna çıktı. Kendisiyle sekenden fazla kişiden oluştuğu rivayet edilen bu Emevî heyeti arasında sert tartışmalar oldu. Südeyf, etkili hitabeti ve okuduğu tahrikkâr kasidesiyle (Sîniyye) bunların hepsinin katledilmesine sebebiyet verdi (İbn A'sem, VIII, 370-374; İsfahânî, IV, 346-349). Aynı şekilde Halife Mansûr'la da yakın ilişki içinde olan Südeyf onun huzurunda gördüğü bir Emevî ile sert tartışmaya girdi, yine tahrikkâr kasidesiyle (Dâliyye) onun da öldürülmesine sebep oldu. Müfrit Hâşimî taraftarlığının bir tezârühü olarak vaktiyle Yemen'de Ubeydullah b. Abbas b. Abdülmuttalib'in iki oğlunu ve Muâviye'nin adamı olan Büsr b. Ebû Er-tât'ın torunlarından ikisini Dimaşk sahilinde yakalayp öldürdüğü rivayet edilmektedir.

Medine'de Muhammed b. Abdullah el-Mehdî (en-Nefsüzzekiyye) ve Basra'da kardeşi İbrâhim, Abbâsî yönetimine karşı harekete geçince Südeyf, Abbâsî taraftarlığını terkedip Ali evlâdı ve Tâlibî taraftarlığını ortaya koyarak Halife Mansûr ile Abbâsîler'i yeren, Ali evlâdını ve Tâlibîler'i öven şiirler yazmaya başladı. Onları hitabe ve şiirleriyle desteklediği gibi İmam Mâlik'in de hilâfetine biat ettiği Muhammed b. Abdullah el-Mehdî'ye 1000 dinar vererek madî yardımında bulundu. Önce Muhammed b. Abdullah'ın yanına Medine'ye gittiyse de bunun eski Mısır valisi Humeyd b. Kahtabe tarafından öldürülmesi üzerine Basra'ya İbrâhim b. Abdullah'ın yanına döndü. Ebû Hanîfe'nin de hilâfetine biat ettiği ve 4000 dirhemle desteklediği İbrâhim'in Halife Mansûr'un yeğeni İsâ b. Mûsâ tarafın-

dan öldürülmesi sonunda Südeyf Medine'ye giderek bir süre gizlendi. Buradan Halife Mansûr'a yazdığı mektup ve şiirlerle af talebinde bulunduysa da halife isteğini reddetti. Amcası Hicaz Valisi Abdûsamed b. Ali'ye Südeyf'in elleri, ayakları ve burnu kesilerek diri diri gömülmesini emretti, o da verilen emri 146'da (763) yerine getirdi (İbn Asâkir, XX, 152). Onun ölüm tarihiyle ilgili olarak 145, 147 ve 149 (766) yılları da zikredilir. İbnü'l-Mu'tez, Südeyf'in şairliğinden ve hatipliğinden övgüyle söz etmekte, zamanında dilediği konuda hiç zorlanmadan şiir söylemekte ondan daha güçlü bir şairin bulunmadığını belirtmektedir (*Tabakâtü's-şu'arâ*, I, 37-42). Az şiir yazan şairlerden olan Südeyf'in şiirleri özellikle Mansûr en-Nemerî tarafından rivayet edilmiştir. Zehebî onu aşırı Râfîzî olarak niteler.

Südeyf'in İbnü'n-Nedîm tarafından otuz varak olduğu bildirilen divanı zamanımıza ulaşmamıştır. Rıdvân Mehdî el-Abbûd'un eski kaynaklardan İbnü'l-Mu'tez'in *Tabakâtü's-şu'arâ*'sı, Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'nin *el-Eğânî*'si (altı parça), İbn Abdürabbih'in *el-İkdü'l-ferid*'i (altı parça), İbn Kuteybe'nin *eş-Şî'r ve's-şu'arâ*'sı (dört parça); yeni kaynaklardan Yûsuf b. Yahyâ es-San'ânî'nin *Nesemetü's-seḥar bi-zikri men teşeyye'a ve şa'ar*'ı (beş parça), Muhsin el-Emin'in *A'yanü's-Şî'a*'sı (on üç parça) gibi eserlerden derlediği kırk altı sayfalık divan *Şî'ru Südeyf b. Meymûn Şâ'iri'l-'Aleviyyîn* adıyla yayımlanmıştır (Necef 1974). Çoğu birkaç beyitlik kıtalar ve beyitlerden meydana gelen divandaki şiirlerin ekserisi siyasî içerikli olup gazel, medih, mersiye, hiciv gibi geleneksel parçalar çok azdır. Bunların bir kısmında Emevîler hicvedilmiş, özellikle Hz. Hüseyin ile oğlu Zeyd'in hunharca katledilmesi kınanmış, Emevîler zalim ve sapkın diye nitelendirilmiştir. Bir kısmında da Abbâsîler övülmüş, ilk halife Seffâh büyük reis, iyi idareci gibi sıfatlarla anılmıştır. Özellikle Muhammed b. Abdullah el-Mehdî'nin hareketinden sonra kaleme aldığı şiirlerinde Südeyf Abbâsîler'i yermiş, Halife Seffâh ile Mansûr'u insafsız ve merhamsız olarak nitelemiş, Ali evlâdına bağlılığını ilân edip bir gün hilâfetin onlara geri verileceği ümidini dile getirmiştir. Abdülazîz b. Yahyâ el-Celûdî *Kitâbü'l-Aḥbâri Südeyf* adıyla bir eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-şu'arâ*, Beyrut 1964, II, 647-648; İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü's-şu'arâ* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kahire 1981, I, 37-42; İbn A'sem el-Kûfî, *Kitâbü'l-Fütûḥ*, Beyrut 1406/1986, VIII, 370-374; İbn Abdürabbih, *el-İk-*